

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ז

פרשת דברים

א. רמב"ן .

מתוך ההקדמה לספר דברים:

והנה הזכיר בכאן שני דברים. אמר שדבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אותו אליהם (פסוק ג), וזה רמז אל המצות שיאמר להם בספר הזה שלא נזכרו עד הנה בתורה. ואמר שהם ככל אשר צוה אותו השם, לא הוסיף ולא גרע על מה שנצטווה. והזכיר זה בעבור שלא אמר בהם "וידבר ה' אל משה", ולכן כלל אותם עתה שהם כולם ככל אשר נצטווה מפי הקב"ה. ואמר עוד (בפסוק ה) כי הואיל משה באר את התורה, וזה רמז במצות שנאמרו כבר, שיהזור אותם לבאר אותם ולחדש בהם דברים. ומעם: הואיל משה, שרצה לבאר להם את התורה, והזכיר כן להודיע כי מעצמו ראה לעשות כן ולא צוהו השם בזה, מלשון: הואיל נא ולין (שופטים יט ז), ולו הואלנו ונשב (יהושע ז ז), וכן רבים.

אלו

1. כרשנו לומר מן הפסוקים הראשונים שני דברים, התוכל לנתתם ולהספיקם?
2. מצטט מה ההקדמה כיניתי?
3. למה חשב לו להדגיש כי ביאר ופירש אותן מצוות שכבר נזכרו, היתה ימנתו?

* * *

ב. הכתב והקבלה

פרק א' פסוקים א'-ג'

בעבר הירדן. פשוטו של מקרא הוא להודיע באיזה מקום היה הדבור, כמו שאמרו במדרש (במדבר רבה א, א) כשהקב"ה מפרסם דבר, מפרש באיזה מקום באיזה זמן ועם מי. וכן אמרו בספרי "העבודה וכו' שכולן מקומות הן". בעבר הירדן, הוא הכלל ומכאן ואילך הוא הפרט.

במדבר. הוא המקום שדיבר עמו שם.

בערבה. הוא ערבות מואב והוא היה במערבו של מדבר, כמו שכתוב "ים הערבה (הוא) ים המלח" (להלן ג, יז) שהיה במערב.

סוף סוף. הוא ים סוף שהוא במזרח של מדבר כמו שכתוב "מיים סוף ועד ים פלשתים" (שמות כג, לא).

בין פארן. שהיה בדרומה של המדבר.

ובין תפלא. שהוא היה בצפון, ומשום שהמדבר היה ארוך כנגד כולן לכן כתב כולן, והן נחלקין על ה' חלקים, ד' מיד רוחותיה וא' באמצע.

דברים

(ב) אחד עשר יום. בזה נותן ג"כ סימן על המקום שדיבר עמהם, דהיינו שהיה אותו המקום מחורב י"א יום כשהולכין על דרך הר שעיר לקדש ברנע (הג"א, אדרת אליהו). כי מדבר פארן הוא חלק מן המדבר שהיה סמוך לקדש ברנע, כי בשלוח המרגלים כתיב "וישלח אותם משה ממדבר פארן" (במדבר יג, ג), וכאן (פסוק ט) כתיב "ונבא עד קדש ברנע".

"ותאמרו נשלחה אנשים" (פסוק כב). לכן בחזרת המרגלים הרכיב הכתוב שניהם יחד ואמר "ויבאו אל מדבר פארן קדשה" (במדבר יג, כ), וכיון שהודיע כאן שמקום קדש ברנע הוא מרחק מהלך יא יום מחורב, ידענו שמקום דבורו (של דבורו שהיה במדבר בין פארן, [תיקנו ע"פ הנדפס ב"אדרת אליהו] היה לו ג"כ מרחק מהלך כזה.

(ג) ויהי בארבעים. מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה (רשי מספרי). והא דאמרין "הוכח תוכיחו", אפילו מאה פעמים" (בבא מציעא לא, א) הני מילי בשעת מעשה. אבל שלא בשעת מעשה אינו מוכיחו וחוזר ומוכיחו, כן כתב בצידה לדרך. ובמשכיל לדוד אמר הא דאין להוכיח אלא סמוך למיתה היינו במי שידענו דכבר עשה תשובה מחטאו, אבל למי שעדינו מחזיק בטומאתו אין שום טענה ליפטר מתוכחה.

אלות

1. מה חשב פארן אלא את פסוק א'?
2. מה בא פארן אחד כאן?
3. מה מוסיף ואחד פארן בדבריו לפסוק ב'?
4. מה מחדנו פארן דבר התוכחה, מי אתי ואיך יש לצוות זאת?

* * *

ג. העמק דבר.

פרק א' פסוקים ה', ו', ז': ומעתה נבוא ללשון הו"ל משה, דפרש"י והוא מספרי דהוא לשון התחלה, וא"כ יכול להיות שמתחלה ניתן זה הדרך ללמד לישראל צערבות מואב, וכאן החל להקים חובתו, ולדעת הספרי שכבר למד, הפירוש הו"ל, החל לזרז שלא יהא נשכח מהם ויסיפו לקח, אבל לריב"ז צנדרים הנ"ל שמשנה נהג זה עונת עין, יש לפרש הו"ל מלשון רצה, שצערבות מואב רצה לנהוג זה עונת עין ליתן לישראל, והקצ"ה הסכים על ידו והופיע עליו צנדרים נבואה צמוק טוב לישראל לקבל עול זה הלמוד עד שנכרת על זה הצרית (א): (ו) ה' אצ"הונו. אלו התחלת דברי צושים שהקדים משה רבינו לזה הלמוד העמוק שהעמים על ישראל, וצמוק המוכחה הנוגע לענין הלימוד העמוק הגיע לשאר דברים שיש בהם מוסר ויראת השם: רב דבם שבת בהר הזה. הרי ה' קשה לפניו ית' העיכוז שלכס אפילו צהר הנבחר והעולה, כי ה' חפץ למהר להכניסם לארץ:

אלות

1. איך פארן רצה להבין את "הוא"י" ומה האפשרויות שהוא מציע?
2. פארן קובע כי בפסוק ו' רצה משה לאמר דברים נצימים לצמוץ על מנת לקרבת, למה?
3. למה הוא מזכיר שהקצ"ה הא"י בהם לצמוץ את הר סיני?
4. בהמשך מתאר פארן את הפסוקים כק שאילו לא חטאו, היו נכנסים בדרך קצרה ומהירה לארץ, התוכח להסביר?

* * *

ב

ד. אור החיים.

פרק ב' פסוקים ה', ח', יא', טו':

(ח) ונעבר מאת אחינו וגו'. טעם שהזכירם באתונה, לומר שקימו מאמר ה' שצוה אותם לבל יתגרו בהם ונקטו מהם באתונה. עוד קראם אחינו לפי שנהגו עם ישראל באתונה שמכרו להם לחם ומזון דכתיב (פסוק כט) כאשר עשו לי בני עשו וגו':

(ה) לא אמן וגו' מדרך ב' וגו'. פרוש אין אני נותן לך לעבר בארצם כדי שתוכל לכפם עליו, אבל אם בני עשו יתרצו להניחם לעבר בארצם אין ה' אוסר עליהם הדבר, ולזה שלחו מלאכים בדברי אתונה ורצוי אם ירצו לתת להם מדרך ב' ויגליהם לעבר בארצם:

טו) וגם יד ה' וגו' להקדם. פ"י מלבד המיתה עצמה עוד להם שלא היה להם נחת רוח במדבר כמאמרם ז"ל (במ"ד פ' י"ט) שהיו הומים אקטורדידוס בל"ס והיו הומים והולכים בתחלואים עד שתמו, ואמרו מקרב המחנה פ"י שהפליא ה' בין אותם שנגזרה גזרה עליהם ובין שאר המחנה, שאותם שנגזרה עליהם גזרה היו הומים ומתמעטים והולכים אשר לא כן שאר המחנה שהיו בתוכם:

יא) רפאים יחשבו וגו'. צריך לדעת לאיזה ענין מודיענו הפתוב שרפאים יחשבו וגו', ונראה כי לפי שבקממים אשר אמר ה' לאברהם לתת לנו (בראשית ט"ו י"ח) הזכיר הרפאים שהוא אחד מעשרה, והודיע הפתוב כי ער שנתן ירשה לבני לוט היא הרפאים אשר אמר ה' לאברהם, והוא אמרו האמים לפנים ישבו בה וגו', ופ"י לפנים הוא קדם שפרת ה' ברית עם אברהם, והפנה בזה שתעמד לזכותנו:

אלות

1. בארו את פסוק ה' מסביר כרננו מה בדיוק קרה כאן, התוכף להסביר?
2. מה הכוונה בפסוק ח' ואיך כרננו מבארה?
3. איזה קושי יש בפסוק יא' ומה הסברו fe כרננו?
4. מה הכוונה בפסוק טו' ואיך ניתן להבין כפסוק?
5. איך כרננו מבין פסוק זה?

ה. כלי יקר .

פרק ב' פסוקים טז', יט':

יט) אל תצרים ואל תתגר בם. לא נאמר כאן "ואל תתגר בם מלחמה" כדרך שנאמר למעלה אצל מואב, לפי שגרוי בעלמא בלא מלחמה לא נאסר למואב, אבל לעמון אסר אפלו סתם גרוי בלא מלחמה, לפי שמואב שכר על ישראל את בלעם, ולא מצינו שהיה לעמון חלק בזה. אף על פי שלא הועילו מעשיו, מכל מקום גרם צער לישראל. ועוד, שמואב היה לו חלק גם בזנות, ולא מצינו זה בבני עמון, אף על פי שמצד שלא קדמום בלחם ומים גרמו להם לזנות, כמבאר למעלה פרשת פינחס (במדבר כה, יז), מכל מקום לא מצינו שהפקירו בזנותיהם. ואולי נמשך זה לשרשם, כי גם במעשה של בנות לוט היתה אדם צנועה קצת.

[טו] ויהי כאשר תמו וגו' וידבר ה' אלי. פרש רש"י: מן שלוח המרגלים לא נתיחד אלי הדבור. ומקשים כאן, והלא אמרה רפה מורה יותר על חבה מן לשון דבור המורה על הקשות. ואומר אני, היא הנותנת, לפי שכל דבור קשה הוא תוכחה ומוסר, כמו "אלה הדברים" (לעיל א, א), לפי שהם דברי תוכחות וכו', ועל כן יש בהם יותר חבה, כי את אשר יאהב ה' יוכיח (משלי ג, יב). לאפוקי אמירה רפה אין בה מוסר, ועל כן אין בה חבה כל כך. כי מה שאמרו לשון קשות ורכות בלשון דבור ואמירה, הינו מצד הענין עצמו, אם יש בו רחמים או דין, אבל לא מצד המקבל, כי בזמן שהאויב חפץ בנאהב ורוצה שיהיה רשם הדבור קבוע בו לא יסור ממנו, הוא מדבר קשות, וקולות וברקים של מתן תורה יוכיחו, שנאמר: "ויבעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" (שמות כ, יז). אבל בזמן שאין האהבה עזה כל כך, הוא מדבר בשפה רפה ולשון רפה, ואין רשומם קבוע כל כך.

אלות

1. כרננו מ663 את רש"י על פסוק טז', ומנסה להסביר זאת, התוכף לבאר דבריו?
2. מתי יש לדבר רכות ומתי קשות לפי זה?
3. מה ולמה היה צאת מתן תורה בסניף?
4. מה היה ההבדל ביחס ישראל צריכים לנהוג בין מואב לבין עמון, ולמה?
5. איך התנהגות האמהות בימנו, קשורה עם לבאן?

